

Підгородинська Анастасія Вікторівна

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу,
детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного
університету «Одеська юридична академія»*

Широбокова Лілія Олександрівна

*аспірантка кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-
розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична
академія»*

**РЕАЛІЗАЦІЯ ОКРЕМИХ ЗАГАЛЬНОВИЗНАНИХ МІЖНАРОДНИХ
СТАНДАРТІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ГАЛУЗІ ПРАВ
ЛЮДИНИ У ПРОВАДЖЕННІ З ПЕРЕЙНЯТТЯ**

Міжнародні стандарти та засади у галузі прав людини суттєвим чином впливають на хід та результати кримінального провадження у цілому. Дотримання основних прав і свобод людини вже давно не є обов'язком кожної окремої держави, а є спільною справою для світового співтовариства, спільною сумісною діяльністю держав, спрямованою, зокрема, на створення низки міжнародно-правових норм, їх поступову імплементацію у національні законодавства держав, рекомендацій з приводу ефективного застосування таких норм, здійснення спеціальної підготовки правозастосовних органів з метою недопущення порушення основних прав і свобод під час здійснення кримінального провадження.

Міжнародні стандарти у галузі прав людини, зазначає Т.М. Слінько, - представляють собою загальновізані міжнародно-правові норми, які закріплюють на загальнолюдському рівні статус особистості і встановлюють перелік основоположних прав і свобод, а також межі можливого або припустимого їх обмеження [1].

Щодо досліджуваного поняття у науці існує думка про те, що це закріплені у міжнародно-правових документах уніфіковані та загальноприйняті принципи

та норми, які закріплюють мінімально необхідний перелік умов, яким повинна відповідати процедура захисту прав і свобод людини і які є обов'язковими для держав-учасниць певного міжнародного зобов'язання (конвенції, договору, пакту), за невиконання яких передбачені санкції правового чи юридичного характеру [2, с. 22]. Загальновизнані стандарти та принципи – поняття складне та неоднозначне. Слід зазначити, що ознака загальновизнаності пов'язана з визнанням як обов'язкових правил поведінки у сфері прав людини більшістю держав світу.

Зазначені стандарти закріплюються міжнародними договорами як універсального (зокрема, Загальною декларацією з прав людини, Статутом ООН, Міжнародним пактом про громадянські та політичні права), так і регіонального характеру (Конвенцією про захист прав та основоположних свобод, Протоколів до неї, Конвенцією проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність видів поводження і покарання). Закріплені у цих міжнародно-правових актах стандарти знайшли свій прояв у низці галузевих міжнародних договорах, включаючи і сферу міжнародного співробітництва під час кримінального провадження (Європейській конвенції про передачу провадження у кримінальних справах тощо), а також у низці положень, закріплених у КПК України.

Сфера кримінального провадження значним чином пов'язана із можливими зловживаннями та порушенням прав людини і основних свобод, тому міжнародно-правові стандарти та засади у сфері дотримання прав і основних свобод у повному обсязі повинні застосовуватися під час його здійснення, у тому числі при провадженні диференційованих, відмінних від звичайних, формах процесу. Провадження, пов'язані із міжнародним співробітництвом, у тому числі провадження з перейняття кримінальних справ, у повній мірі потребують ефективної реалізації міжнародно-правових стандартів і засад кримінального провадження під час здійснення.

У науці кримінального процесуального права визначено певну систему загальновизнаних міжнародних стандартів, які мають бути реалізовані під час

здійснення кримінального провадження, до яких, зокрема, відносяться: право на те, щоб не бути утримуваним у рабстві чи підневільному стані; право не піддаватися катуванню або жорстокому, нелюдському чи принижуючому гідність поводженню чи покаранню; право на рівність усіх перед законом та право на рівний захист законом; право на ефективне відновлення в правах компетентним національним судом у випадках порушення основоположних прав, наданих Конституцією чи законом; право на свободу та особисту недоторканність; право на справедливий судовий розгляд; право на призначення покарання виключно на підставі закону; право на повагу до особистого та сімейного життя; право на власність; право не бути позбавленим свободи за невиконання будь-якого договірної зобов'язання [3, с. 24-41].

Кожен із зазначених стандартів пов'язаний із здійсненням кримінального провадження на різних стадіях, у різних процедурах, зокрема і у провадженні в порядку перейняття кримінальних справ.

Так, під час вказаного провадження повною мірою має реалізовуватись право на те, щоб не бути утримуваним у рабстві чи іншому підневільному стані. Аналіз міжнародно-правових актів дозволяє зробити висновок про нетотожність і в деяких випадках наявність суттєвих відмінностей у встановленні компонентного складу того чи іншого права. Зокрема, зазначене право, у досліджуваному аспекті, може бути пов'язане із можливістю застосування примусової та обов'язкової праці. При цьому, відповідно до п.1 ч. 3 ст. 8 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, такий захід стосується засуджених за рішенням компетентного суду. Отже, допоки особа, щодо якої здійснюється провадження з перейняття, не набуде відповідного процесуального статусу, вона не може бути примушена до примусової чи обов'язкової праці.

Право не бути підданим катуванню або жорстокому, нелюдському чи принижуючому гідність, кореспондує з обов'язком держави встановити на законодавчому рівні відповідну заборону, а також обов'язок компетентних органів, які здійснюють реалізацію процедури передання (перейняття), не застосовувати заборонені процедури у своїй діяльності, зокрема, при

провадженні слідчих (розшукових) дій, при триманні під вартою особи до отримання запиту компетентного органу іноземної держави про перейняття тощо.

Право на рівність усіх перед законом та право на рівний захист закону у процедурі перейняття реалізується через засади кримінального провадження, зокрема, верховенство права, законність, тощо, і зобов'язує, виходячи із наданої сукупності процесуальних прав і обов'язків, не здійснювати перешкод, незважаючи на будь-які ознаки, які можуть мати дискримінаційний характер. Питання застосування кримінального процесуального примусу також повинно вирішуватись тільки на підставах та у порядку, встановленому законом, без будь-якої дискримінації.

Право на ефективне відновлення у правах компетентними національними судами у випадках порушення основоположних прав, наданих Конституцією чи законом передбачає існування відповідного механізму, пов'язаного із: забезпеченням всякій особі прав і свобод, встановленні ефективного засобу правового захисту; забезпеченням того, щоб право на правовий захист для будь-якої особи, яка потребує захисту, встановлювалось компетентними судовими, адміністративними чи законодавчими властями або будь-яким іншим компетентним органом, передбаченим правовою системою держави і розвивати можливості судового захисту; забезпеченням застосування компетентними властями засобів правового захисту, коли вони надаються. Реалізація цього стандарту пов'язана із наявністю сформованої сукупності інститутів та інституцій, за посередництва яких може відбуватись ефективне відновлення в правах. Зокрема, у йдеться про інститут адвокатури, інститут Уповноваженого ВРУ з прав людини та інш., через прописані кримінальні процесуальні функції, а також через наявність якісної судової системи, яка здатна вирішувати питання відновлення прав, враховуючи і засади, і гарантії, і практику ЄСПЛ.

Інші міжнародні правові стандарти, вказані вище, також реалізуються у провадженні з перейняття кримінальних справ, пов'язані із наявністю і дотриманням специфічної кримінальної процесуальної форми, можливістю

застосування заходів кримінального процесуального примусу за наявності підстав для цього (тимчасового арешту до отримання запиту до 18 діб відповідно до Європейської конвенції про передачу провадження у кримінальних справах), з дотриманням розумного строку провадження, а також можливості оскарження.

Отже, виходячи із вищевикладеного, можна зазначити, що загальновизнані стандарти у галузі прав людини повинні реалізовуватись у повному обсязі при перейнятті кримінальних проваджень, зокрема через встановлену систему засад кримінального провадження, кримінальних процесуальних гарантій, визначення особливостей кримінального процесуального порядку і необхідності його дотримання.

Список використаних джерел:

1. Слінько Т.М. Міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини та їх відображення в Конституції України. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15177/1/Slinko_30-34.pdf
2. Чорна С.З. Міжнародні стандарти прав людини та їх імплементація у процесуальній реалізації правозахисної функції судової влади в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020, № 2. С. 22-23
3. Кучинська О.П., Фулей Т.І., Бараннік Р.В. Принципи кримінального провадження у світлі практики Європейського суду з прав людини: монографія. Ніжин. Видавництво «Аспект-Поліграф», 2013. 223 с.